

"Dosjet që heshtin, libri që flet: kalvari i një familjeje nën thundrën e Sigurimit"

DEDIKIM

Ky punim i dedikohet kujtimit të familjes Topençarov — Kostës, Marikës, Nestorit dhe Ivanës.

Për qëndresën e tyre epike përballë 1,800 faqeve të përndjekjes, për dinjitetin që nuk u mposht nga birucat e errëta të Korçës, burgut të Ballshit dhe galeritë e vdekjes në Spaç, dhe për të vërtetën që triumfoi mbi heshtjen e detyruar.

Në nderim të një familjeje që sakrifikoi gjithçka, përfshirë vazhdimësinë biologjike, vetëm që të mos përulnin moralin njerëzor përpara xhelatëve të tyre.

Punuan:

Mirela Murrizi

Anxhela Dervishi

Elibjana Buçpapaj

Historia e familjes Topençarov nuk është thjesht një kronikë burgimi; ajo është një anatomi e mirëfilltë e shkatërrimit të qenies njerëzore nga një sistem që frikësohej edhe nga dashuria.

Gjithçka nis në fund të vitit 1947, kur Kosta Topençarov shtetas Maqedonas takohet rastësisht në shtëpinë e një mikut të tij në Manastir (Bitola) me Marika Zllataref, e cila dhe ajo po kthehej bashkë me nënën e saj nga Bullgaria për në Korçë dhe kishin qëndruar në shtëpinë e një miku të përbashkët. Një javë qëndrimi së bashku bëri që çifti të dashurohej dhe t'i jepnin fjalën njëri-tjetrit për martesë. Kosta Topençarov kishte mbaruar për Topografi/Infrastrukturë dhe në këtë kohë profesioni i tij kërkohej shumë për rindërtimin pas luftës.

Në vitin 1948, prishen marrëdhëniet me Jugosllavinë dhe kufijtë mbyllen. Të dy të rinjtë disa muaj pas lidhjes ngelën, në të dy anët e kufirit. E vetmja mundësi komunikimi ishte letërkëmbimi, për gati tre vjet. Situata me Jugosllavinë ishte shumë rëndë dhe për Marikën shtoej dhe presioni i prindërve. Marika i shkruan një letër Kostës ku i shprehet... “Ky ka qenë fati i lidhjes tonë dhe nuk jam zog të fluturoj. Mbase e mira është që secili të ndjek rrugën e vet.”

Kjo gjë e shqetësoi shumë Kostën, i cili ishte i dashuruar me Marikën. Dhe në 5 qershor 1950, nëpërmjet liqenit Ohrit kaloi kufirin me varkë, bashkë me një shok të tij, në mënyrë të paligjshme dhe erdhi në Shqipëri.

Menjëherë u kapën nga forcat e ish-Sigurimit të Shtetit, të Degës së Punëve të Brendshme, Pogradec. Nuk u lejua të takonte Marikën, por u dërguan në kampin e Llakatundit në Vlorë, ku mbaheshin të gjithë emigrantët politikë të arratisur nga Jugosllavia.

Vetëm në janar të vitit 1953 u martuan dhe u vendosën me banim në Tiranë, ku Kosta punoi në fillim në Ministrinë e Bujqësisë dhe me pas në Ministrinë e Ndërtimit. Në po këtë vit vjen në jetë djali i tyre Nestori. Kosta kërkonte shpesh të riatdhesohej por për shkak të gjendjes politike kjo ishte e pamundur.

Pas vdekjes së babait të Marikës në vitin 1957 transferohen dhe jetojnë në shtëpinë e tij, në Korçë. Familja shtohet dhe vjen në jetë vajza e tyre Ivana. Por qetësia ishte e rreme. Ndërsa ata rritnin djalin, Nestorin, dhe vajzën, Ivanën, makineria e Sigurimit kishte nisur punën në heshtje.

Dosja formulare nr. 229/1 në ngarkim të Kostës fillon dokumentimin e saj të ethshëm që në gusht të vitit 1973. Bashkëpunëtori me pseudonimin "Shqiponja e Bjeshkëve" ishte syri i parë që hyri në jetën e tyre private. Për tre vite me radhë, Sigurimi mblodhi dhjetëra raporte vëzhgimi, duke pritur momentin e goditjes.

Ky moment erdhi më 8 prill 1976. Me pretekstin e gjetjes së disa armëve të vjetra – në fakt nëntë kobure antike të veshura me argjend, trashëgimi e gjyshit argjendar – Kosta u arrestua. Nestori, e përshkruan momentin e arrestimit të babait si një traumë që shkatërroi shenjtërinë e shtëpisë. Kur u kthye në banesë, ai gjeti një skenë që nuk do ta harronte kurrë: mamanë e mbytur në lot dhe një shtëpi që gjithmonë kishte qenë oaz rregulli, ishte shndërruar në një "fushë beteje". Sirtarë të hapur,

rafte rrobash të bëra rrëmujë dhe divanë të spostuar nga vendi. Në mes të këtij kaosi, dy hetues, një burrë arrogant rreth të 35-ave që jepte urdhra pa pushim dhe një djalë i ri që fshihte mizorinë pas një veshjeje elegante, kishin sekuestruar monedhat e floririt të familjes. Po aq e dhimbshme ishte grabitja e albumit të pullave (filatelisë), një pasion i Nestorit që nga fëmijëria. Kur albumi iu kthye pas disa muajsh, ai ishte "shkretuar": mbi 80% e pullave ishin zhdukur, përfshirë pullën e parë shqiptare që kishte vlerë të jashtëzakonshme.

Ky ishte vetëm fillimi. Ajo natë ishte më e keqja e jetës së Nestorit; gjumi i bëhej "copa-copa" dhe sa herë zgjohej nga makthet, kuptonte me tmerr se realiteti ishte edhe më i zi se ëndrra.

Hetuesia e Kostës në Degën e Punëve të Brendshme në Korçë ishte një ferr i vërtetë. Dokumentet arkivore që ndodhen në arkivën e Autoritetit për Informim mbi Dokumentet e ish-Sigurimit të Shtetit, flasin për "pezullim hetimesh" për arsye shëndetësore, por të vërtetën e tregonin rrobat e lagura që mamaja, Marika, merrte mbrapsht nga biruca. Ai rrihej brutalisht dhe përmendej me ujë të ftohtë. Ky fakt citohet në raportin e dhënë nga bashkëpunëtori "Shqiponja e Bjeshkëve", i cili ndodhet në dosjen formulare të Marika Topençarov ku shënohet si më poshtë:

Marrë p.op. Dilaver Topçiu Dhënë b.p. "Shqiponja e bjeshkëve"

RAPORT Datë 27.6.1976

Burimi njofton se me dt. 16.6.1976, vajti në shtëpinë e Kosta Topençarovit ku gjeti të shoqen Marikën dhe të birin Nestorin.

Pasi u përshëndetëm Marika më tha se, si u bë kjo puna e Kostës që akoma nuk po e nxjerrin në gjyq, se po të dalë në gjyq di ai si llafos, por këta do ta ngatërrojnë me gjëra të tjera dhe do të ma dënojnë, por ta dinë se ai në gjyq do t'i demaskojë se ai është i gojës dhe s'është budalla. Kosta mësonte të tjerët dhe të mos dijë të mbrohet për veten e tija, por ata do ta dënojnë, por ai do ta thotë fjalën e tij para gjyqit.

Në vazhdim të bisedave më tha se, shpura ushqimet dhe më dhanë pantallonat e tija, kur i pashë ishin të lagura ujë, duket se e rrahin dhe pastaj i hedhin ujë, se ay nuk tregon dhe nuk ka se çfarë të tregojë. Kështu kishin arrestuar një arsimtar dhe e kishin rrahur dhe më në fund e kishin dënuar....

Dhuna ishte aq e madhe sa Kosta pësoi tronditje të rëndë psikike. Megjithatë, cinizmi i sistemit arriti kulmin kur, pas tetë muajsh në spital në gjendje të rëndë dhe pas katër muajsh në spitalin psikiatrik të Tiranës, ku familjarët nuk lejoheshin ta takonin. Një vendim i datës 11 mars 1977, menjëherë pas daljes nga spitali, i cili ndodhet në dosjen hetimore të Kostës, e deklaroi atë "të shëndetshëm dhe të përgjegjshëm për veprimet e tij" dhe u lejua vazhdimi i hetimeve. Kjo i hapi rrugën Gjykatës së Rrethit, Korçë që me vendimin nr. 239 datë 16.09.1977 dënoi me 10 vjet burgim, konfiskimin e pasurisë dhe heqjen e të drejtës elektorale për 5 vjet kohë për shtetasin Kosta Topençarov, i cili edhe pse në gjendje jo të mirë shëndetësore do të vuante dënimin, në burgun e Ballshit.

Gjyqi i Kostës ishte një farsë juridike e luajtur në errësirë të plotë. Ndryshe nga proceset e tjera që shërbenin për propagandë, gjyqi i tij u zhvillua me dyer të mbyllura, pa asnjë dëshmitar nga familja, pa miq dhe pa asnjë mbështetje morale, pasi duhej të fshiheshin gjurmët e torturave fizike dhe psikologjike. Brenda asaj salle të ftohtë, ku drejtësia ishte vetëm një fjalë në letër, Kosta u përball me akuzën e “agjitacionit dhe propagandës” pasi akuza e parë për armëmbajtje pa leje nuk mjaftonte për t’i dhënë dënimin maksimal. Ishte një proces ku vendimi ishte shkruar para se të niste seanca, një izolim total që synonte jo vetëm dënimin e tij, por harresën e tij të plotë nga bota e jashtme.

Mbase momenti më rrëqethës i të gjithë kalvarit ishte takimi i fundit i Ivanës me të atin para se ta nisnin për në burgun e Ballshit. Ivana, një vajzë e re që e mbante mend babanë si një burrë fisnik e të fortë, u gjend përballë një fantazme. Kosta kishte kokën e fryrë nga goditjet, sytë e nxirë dhe lëkurën e zbehtë si prej dylli. Kur ai u mundua të fliste, zëri i tij nuk ishte më ai i dikurshmi; ishte një zë i deformuar, i ngjirur nga thirrjet e dhimbjes, që dilte nga një fyt i tharë. Ivana mbeti e ngrirë, duke u përpjekur të gjente te ajo hije babanë e saj, ndërsa rojet e shtynin Kostën drejt makinës që do ta çonte në izolimin e radhës. Ishte një lamtumirë e dhunshme që i vulosi Ivanës një traumë që nuk do ta shëronte kurrë."

Tragjedia nuk u ndal te babai. Nestori, në atë kohë një student veterinarie në vitin e katërt, u bë shënjestra e radhës. Vetëm sepse interesohej për fatin e të atit, atij iu hap dosja formulare nr. 2970 dhe u përjashtua nga shkolla. Është rrëqethëse të mendohet se për një student 21-vjeçar, Sigurimi angazhoi 15 bashkëpunëtorë të ndryshëm, të cilët prodhuan 65 raporte. Kalvari i Nestorit mori një kthesë akoma më dramatike më 17 tetor 1976, kur erdhi radha e tij për t'u arrestuar.

Ai e përshkruan me detaje momentin kur makina tip “Gaz” e çoi drejt ambienteve të Degës së Punëve të Brendshme, ku e priste hetuesi. Në atë dhomë të vogël me një krevat tek dhe një tavolinë, nisi presioni më i pashpirt: i kërkuan të bëhej dëshmitar kundër babait të vet. Përgjigjja e Nestorit ishte një akt sublim dinjiteti: "Ti kërkon të më detyrosh t’ia fus babait tim? Babait që më ka bërë kokën?!" Refuzimi i tij për t'u bërë pjesë e "planit djallëzor" të hetuesve i kushtoi shtrenjtë. Ai u prangos "kurriz më kurriz" dhe u zbrit në birucat e nëndheshme, ku rripat e pantallonave dhe lidhëset e këpucëve ishin gjëja e parë që i morën, për t’i hequr çdo mbetje të lirisë njerëzore.

Me **Vendimin nr. 68 dt. 15.04.1977**, Nestori u dënua me 7 vite heqje lirie për "agjitacion e propagandë".

Më pas, rruga e shpirtit të tij kaloi përmes “rrugës së skëterrës” drejt Spaçit. Nestori përshkruan arritjen në Repartin 303 si një hyrje në një botë tjetër, ku mali dukej sikur të zinte frymën dhe mbi kokë kishe vetëm një copë qiell që sa vinte e zvogëlohej. Brenda dhomave ku duhej të flinin 28 veta, ishin futur mbi 50 burgosur, në krevate druri me tre kate, ku gjerësia e dyshekëve zvogëlohej për t’i bërë vend dhimbjes që rritej.

Trauma më e madhe ishte takimi me familjen pas hekurave, një ditë pasi arriti në burgun e Spaçit. Kur pa mamanë dhe motrën te porta e jashtme me dy çanta në tokë, ata nuk u lejuan as të përqafoheshin, por vetëm të shtrëngonin duart përmes hekurave të ftohtë dhe pse kishin udhëtuar dy ditë për të arritur në Spaç. Gjatë atyre 15 minutave, nën vëzhgimin e policit, ai mësoi se babai ishte dërguar në Ballsh dhe se familja ishte në një gjendje të rëndë ekonomike.

Në Spaç, Nestori provoi punën rraskapitëse në zonën e dytë dhe të parë të nëntokës. Ai kujton se si ajri mungonte në galeri, ku niveli i bakrit dhe piritit duhej nxjerrë me vagonë mbi 25-30 kilometra në ditë. Vuajtja fizike ishte e paimagjinueshme. Përdorimi i kurrizit për të ngritur vagonët kur dilnin nga shinat i shkaktoi probleme të rënda shëndetësore; venat e këmbëve i dolën jashtë dhe netët i kalonte me dhimbje bllokuese që nuk e linin të flinte. Aty, mes galerive të minierës dhe torturave të përditshme, Nestori pa shkatërrimin e shokëve të tij.

Ndërkohë që burrat e shtëpisë vuanin në burgje, Marika dhe vajza e tyre Ivana jetonin në një burg tjetër pa hekura. Marika Topençarov u mor në përpunim aktiv 2A me tendencën “Agjitacion e propagandë”, pasi burri Kosta dhe i biri Nestori u arrestuan për veprimtari armiqësore. Kjo është historia një gruaje që jeta e vuri përballë një makinerie të pamëshirshme. Historia e saj nuk është thjesht një dosje arkivore me 464 faqe, por është dëshmia e një shpirti që u tentua të thyhej në çdo formë njerëzore.

Imagjinoni për një çast Marikën: një nënë dhe një bashkëshorte, së cilës regjimi i mori me forcë burrin, Kostën, dhe djalin, Nestorin. Për vite me radhë, jeta e saj private u shndërrua në një shënjestër survejimi dhe përndjekje nga regjimi; çdo lëvizje e saj dhe e vajzës, Ivanës, vëzhgohej me imtësi, ndërsa letrat që ajo u dërgonte nënës në Bullgari apo vëllait mjek në Itali, bllokoheshin me forcë. Shteti nuk ia lejoi as ngushëllimin e fundit: t’u tregonte të afërme për dhimbjen e burgosjes së burrit dhe të djalit, si dhe për varfërinë që po kalonte. Kulmi i kësaj torture shpirtërore arriti më 4 tetor 1977, kur Partia organizoi një “gjyq” publik në mes të lagjes nr. 3. Para rreth 80 fqinjëve dhe njerëzve të panjohur, Marika u demaskua dhe u poshtërua si një grua me “tipare borgjeze” që dëshironte të braktiste atdheun.

Ky nuk ishte thjesht një gjyq, por një mënyrë për ta turpëruar dhe izoluar plotësisht nga shoqëria, duke e dënuar me harresë dhe përbuzje vetëm sepse donte familjen e saj.

Por tragjedia nuk mbaronte me Marikën. Regjimi hodhi sytë edhe mbi vajzën e saj të re, Ivanën. Imagjinoni një vajzë vetëm 21-vjeçare, që në vend të ëndrrave të rinisë, u përball me dosjen formulare nr. 4172. Kjo dosje hapet me një foto të saj si maturante, një imazh pafajësie që do të pasohej nga 144 faqe survejimi. Për 13 vite me radhë, Ivana u rrethua nga “miq” të rremë. Tetë bashkëpunëtorët e Sigurimit kishin vetëm një detyrë: ta pyesnin Ivanën se çfarë mendonte për arrestimin e babait dhe vëllait, me kë fliste dhe kush i hynte në shtëpi. Regjimi instaloi pajisje përgjimi (Teknikë Operative lëvizëse), ku bashkëpunëtori hynte në shtëpi me mjete përgjimi me vete, duke bërë që edhe muret e banesës, vendi ku supozohet të jemi më të sigurt, të kishin veshë.

Por pjesa më rrëqethëse e historisë së Ivanës është presioni çnjerëzor që ushtrohej mbi të. Ajo thirrej vazhdimisht nga Sigurimi, ku tentonin ta detyronin të jepte informacion për bisedat e babait të saj. Kërkonin që vajza të spiunonte babanë, që ta akuzonin atë sërish. Ivana nuk ishte thjesht një e vëzhguar; ajo ishte një shënjestër e një lufte psikologjike që synonte të shkatërronte dashurinë dhe besimin brenda familjes.

Historia e Ivanës na tregon se diktatura nuk vidhte vetëm lirinë fizike, por tentonte të vidhte edhe shpirtin e rinisë, duke e kthyer jetën e një vajze 21-vjeçare në një kurth të vazhdueshëm frike dhe dyshimi.

Edhe pas lirimit me amnisti në vitin 1982 të Kostës dhe Nestorit, persekutimi nuk reshti. Nestorit iu hap një dosje e re kontrolli operativ vetëm dy muaj pas daljes nga Spaçi, e cila u mbyll vetëm në vitin 1990. Po ashtu dhe survejimi i Kostës dhe Ivanës, vazhdoi..

Në vitin 1990 familjes Topençarov iu aprovua lënia shtetësisë shqiptare dhe në 20 tetor familja Topençarov u largua nga Shqipëria dhe kaloi kufirin maqedonas. Kosta pas 40 vjetësh takoi familjarët e tij që kishin mbetur gjallë. Pra vetëm pas 40 vjetësh kjo familje u ndje e lirë.

Gjurmët e këtij kalvari ishin të pariparueshme. Kosta dhe Marika jetuan të lirë, vitet e jetës që u kishin ngelur. Sot prehen të qetë në banesën e tyre të fundit, në qytetin e Ohrit. Ivana nuk u martua kurrë, e shënjuar nga trauma e rinisë. Nestori, megjithëse krijoi familje, nuk mundi të kishte fëmijë, një pasojë e heshtur e viteve të burgut dhe stresit kronik që ndërpreu vazhdimësinë biologjike të kësaj dege të Topençarovëve.

Tradhtia kishte emra të koduar, pas të cilëve fshiheshin miqtë dhe njerëzit e afërt që raportonin çdo psherëtimë të familjes: “Shqiponja e Bjeshkëve”, “Pasqyra”, “Koni”, “Drita”, “Iludara”, “Horizonti i madh”, “Studenti”, “Cigarja”, “Tekniku”, “Pushka”, “Luani”, “Volteri”, “Arsimtari”, “Telefoni”, “Lenija”, “Boja”, “Portokalli” dhe “Ura e fshatit”.

Edhe pse në moshë të thyer dhe larg Shqipërisë, Nestori kërkon të vërtetën. Kjo tregon se plagët e hapura nga ato 1,806 faqe dosje nuk mbyllen kurrë pa u ballafaquar me emrat real. Nestori zbardhi pseudonimet e 18 bashkëpunëtorëve që kishin mbushur dosjet e familjes së tij, ai zbuloi se tradhtia kishte fytyrën e miqve dhe shokëve të tyre më të afërt. Ata që kishin hyrë në shtëpinë e tyre, ishin të njëjtët që kishin hartuar raportet që i çuan në Spaç e Ballsh. Sot, libri “Dramat e jetës” shërben si pasardhësi i vetëm i Nestorit. Ai është dëshmia se, megjithëse regjimi arriti t'u vidhte rininë dhe trashëgimtarët, nuk mundi t'u vidhte dinjitetin. Sa herë që ky libër lexohet, makineria e Sigurimit dështon sërish, sepse kujtesa triumfon mbi harresën e imponuar. Nestori mori vesh emrat e tradhtarëve, por përmes librit të tij, ai na dha neve emrin e vërtetë të qëndresës: **Dinjiteti**.

Sot, ata 18 bashkëpunëtorë mbeten thjesht emra në ca letra të verdha, ndërsa familja Topençarov mbetet një dëshmi e gjallë e triumfit të shpirtit njerëzor.

Pikërisht ky triumf kulmon në mesazhin e Nestorit, i cili mbetet si një testament për çdo lexues....

“Çdo familje ka historinë e saj. Diku më të bukur, më të gëzueshme dhe diku më të hidhur, më tragjike. Këto histori familjare transmetohen nga prindërit te fëmijët, nga gjyshërit te nipërit. Ndërsa unë historinë time dhe të familjes time, nëpërmjet këtij libri, po ia kaloj një plateje më të gjerë. Po ua lë juve, lexuesve, publikut të gjerë shqiptar”.